

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta, HE 84/2026 vp

Kiitän pyynnöstä lausua asiassa ja lausun kunnioittavasti seuraavan.

- 1) Hallituksen esityksen tavoitteena on tarkistaa vesilakia (587/2011) siten, että niin sanotuille nollavelvoitelaitoksille voidaan jatkossa asettaa kalatalousvelvoitteita. Esityksellä pyritään elvyttämään kansallisia vaelluskalakantoja. Hallituksen esityksen mukaan vesilakiin lisättäisiin säännökset uuden kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun määräämisestä sellaisen vesivoimalaitoksen omistajalle, jonka lupaan tällaisia määräyksiä ei ennestään sisälly.
- 2) Vesilaissa on säännökset vesitalouslupaan sisältyvän kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun sekä lupamääräysten muuttamisesta. Käsillä olevan hallituksen esityksen kannalta merkityksellistä on, että ne vesilain edellytykset, joiden nojalla lainvoiman saaneen vesitalouslupan määräyksiin voidaan jälkikäteen puuttua, ovat erittäin tiukat. Tämä puolestaan on rajoittanut vaelluskalakantojen elvyttämiseen tähtäävien hankkeiden toteuttamista. Voimassa olevaa lainsäädäntöä on pidetty epätyytyttävänä erityisesti edellä mainittujen nollavelvoitelaitosten osalta, joihin kohdistuvien hankkeiden edistäminen on käytännössä osoittautunut vaikeaksi ilman luvanhaltijan myötävaikutusta.
- 3) Hallituksen esitykseen sisältyy perusteelliset säätämisyjärjestelyperustelut. Ne antavat erittäin hyvän kuvan niistä perusoikeuskysymyksistä, jotka ovat käsillä olevassa asiassa merkityksellisiä ja perusteluissa myös tarkastellaan asiassa relevanttia perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä huolellisesti. Minulla ei ole miltään osin mitään merkityksellistä huomautettavaa tai lisättävää, joten en lähde tässä turhaan toistamaan perusteluja, joiden kanssa olen lähes täysin samaa mieltä. Esitän vain yhden kriittisen huomion eräästä sääntelyn yksityiskohdasta.
- 4) Hallituksen esityksessä on päädytty ratkaisuun, jonka mukaan nollavelvoitelaitoksille *voidaan* määrätä kalakantojen turvaamiseksi kalatalousvelvoite. Sääntelyn voimaantulo ei välittömästi velvoita toiminnanharjoittajaa muuttamaan toimintaansa, vaan muutokset vietäisiin läpi erillisessä vesilain mukaisessa menettelyssä tapauskohtaiset erityispiirteet huomioon ottaen. Lakiehdotuksessa tai sen perusteluissa ei esitetä myöskään säännöksiä siitä, minkä ajan kuluessa nollavelvoitelaitosten lupamääräykset tulisi saada tarkistettua. Esityksessä arvioidaan, että elinvoimakeskukset tulisivat panemaan vireille vuosittain noin 3-4 lupamääräysten muuttamista koskevaa asiaa. Nollavelvoitelaitosten määrään suhteutettuna tätä tavoitetta voidaan pitää varsin vaatimattomana.

5) Ratkaisua voidaan puoltaa siitä näkökulmasta, että se vähentää omaisuudensuojaan puuttumisen intensiteettiä ja vaikuttaa siten rajoituksen oikeasuhtaisuuden arviointiin. Ratkaisulla vältetään myös se tilanne, että lakimuutos johtaisi *de facto* siihen, että joitakin vesilaitoksia olisi pakkolunastettava. Samalla ratkaisu luo tiettyä epävarmuutta oikeustilaan – toimijat eivät tiedä tullaanko toimintaan puuttumaan ja millä aikataululla – mikä ei ole toiminnanharjoittajien näkökulmasta täysin optimaalista. Kyse on kuitenkin perusoikeuden rajoituksesta ja siinä mielessä rajoituksen täsmällisyys ja tarkkarajaisuus saattaisivat edellyttää tältä osin parempaa varmuutta. Kalatalousvelvoitteiden perusteista ja itse prosessista säädetään vesilaissa täsmällisesti, joten epävarmaksi jäisi siten lähinnä se, tullaanko toimintaan puuttumaan ja milloin.

6) Jos asiaa tarkastelee ympäristöperusoikeussäännöksen näkökulmasta, ratkaisua voidaan myös arvostella. Osa vaelluskalokannoista kuuluu ns. äärimmäisen uhanalaisiin lajeihin ja osa ns. erittäin uhanalaisiin. Kyse on siis lajeista, joiden suojelulle on erittäin suuri tarve. Tällaisessa tilanteessa julkiselta vallalta voisi edellyttää, perustuslain 20 §:n 1 momentin ympäristövastuun nojalla, tarkempaa aikataulua tarkistamiskohteista ja niiden keskinäisestä järjestyksestä. Nyt asia jätetään viranomaisten harkinnan varaan ilman mitään kriteerejä sille, missä aikataulussa, laajuudessa tai järjestyksessä akuuttiin ongelmaan tulisi puuttua. Tämä ei ole PL 20 §:n 1 momentin valossa paras mahdollinen ratkaisu.

7) Kokonaisuutena tarkastellen hallituksen esitys on toki ympäristöperusoikeuden kannalta olennainen parannus nykytilaan ja ilmentää omalta osaltaan sitä modernia näkemystä ympäristöarvoista, jonka perustuslakivaliokuntakin on lausuntokäytännössään useasti vahvistanut. Mistään radikaalista ympäristön eduksi tapahtuvasta keikahduksesta ei tässä kuitenkaan ole kyse, vaan varsin tasapainoisesta punnintaratkaisusta.

Turku, 10.6.2026

Elina Pirjatanniemi